

УДК 37.014

DOI <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2025.3.10>

О. Л. ФАСТ

*кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загальної педагогіки, психології та методик початкової освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: ofast@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-7216-0044>*

М. І. ЗАМЕЛЮК

*кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії та методики дошкільної освіти,
Комунальний заклад вищої освіти «Луцький педагогічний коледж»
Волинської обласної ради, м. Луцьк, Україна
Електронна пошта: mzamelyuk@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-6352-7908>*

**ПРОЕКТУВАННЯ БЕЗПЕЧНОГО І ДРУЖНЬОГО ДО ДИТИНИ СЕРЕДОВИЩА
ЧЕРЕЗ ВІЛЬНУ ГРУ:
МЕТОДОЛОГІЧНИЙ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТИ**

У статті розглядається багатовекторний вплив вільної гри на розвиток дитини, зокрема її пізнавальної, емоційної та соціальної сфер у контексті проектування безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища у закладі дошкільної освіти та в початкових класах Нової української школи. Проаналізовано роль дорослого у фасилітації вільної гри: від створення безпечного й насиченого середовища до підтримки дитячої ініціативи та включення у спільну діяльність. Використовуючи методи аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел, а також практичний досвід студентів у межах педагогічних практик у закладах дошкільної освіти та початковій школі уточнено потенціал та механізми вільної гри у формуванні самостійності, соціальних навичок, емоційної залученості та здатності до співпраці здобувачів дошкільної та початкової освіти. Висвітлено результати аналітичного огляду освітньо-професійних програм «Дошкільна освіта» та «Початкова освіта» (першого (бакалаврського) рівня вищої освіти) у КЗВО «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради, продемонстровано архітектуру згаданих освітніх програм з погляду покращення якості підготовки майбутніх педагогів до реалізації потенціалу вільної гри у створенні безпечного і дружнього до дитини освітнього середовища. Виявлено, що інтеграція вільної гри у зміст професійної підготовки студентів і практику ЗДО та НУШ сприяє формуванню інноваційного педагогічного мислення, здатності проектувати ігрове фасилітаційне середовище та підтримувати розвиток особистості дитини.

Ключові слова: дошкільна освіта, початкова освіта, вільна гра, безпечне і дружнє до дитини освітнє середовище, професійна підготовка, освітньо-професійна програма, Нова українська школа.

Поставлення проблеми. Тривала повномасштабна війна на території України спричинила безпрецедентні ризики для металного благополуччя українців. Згідно з даними одного з останніх моніторингових досліджень ВООЗ (WHO 2024 Emergency Appeal: Ukraine¹) в Україні частка осіб, які живуть із розладами психічного здоров'я або належать до зони ризику, складає 9,6 млн осіб; 3,9 мільйона людей мають помірні та важкі симптоми.

Щоденні трагедії, спричинені війною, позначаються на ментальному благополуччі і дорослих, і дітей. Відповідно до звіту² за результатами пілотного дослідження добробуту дітей в Україні після двох років повномасштабного вторгнення «Індекс майбутнього», 44% дітей в Україні виявляють ознаки потенційного посттравматичного стресового розладу (ПТСР). За віковим розподілом, діти старшого віку мають вищий показник (47%),

¹ WHO 2024 Emergency Appeal: Ukraine. Режим доступу: <https://www.who.int/publications/m/item/ukraine-who-health-emergency-appeal-2024>

² Освіта. Портал для освітян. Режим доступу: https://osvita.ua/doc/files/news/915/91527/UA_report.pdf

порівняно з молодшими (41%). Діти зі сходу та півдня, де існують найбільші ризики від війни, не відрізняються за рівнем ПТСР від дітей з інших регіонів.

Війна впливає на психоемоційний стан не тільки школярів, але і педагогів. Результати довоєнних моніторингових досліджень³ підтверджують невтішні тенденції щодо зниження ментального добробуту педагогів через надмірне навантаження на робочу місці, що може призводити до експлуатації педагогічних працівників і до зловживання їхнім особистим часом – як зі сторони керівництва, так і зі сторони батьків (як наслідок невиробленої культури поваги до неробочого часу). У звітних матеріалах «Індекс майбутнього» (2023) зазначається, що ресурсність українських педагогів з настанням повномасштабної війни помітно знизилася. Сучасні умови сигналізують про необхідність створення у закладах освіти середовищ, чутливих до ментального здоров'я усіх учасників освітнього процесу.

Методологічною рамкою для формування освітніх середовищ, що «дихають» свободою і є вільними для творчості і зростання талантів, сприятливими для збереження психоемоційного балансу, є Концепція «Безпечна і дружня до дитини школа» (2020). Безпечна і дружня до дитини школа (БДДШ) – це місце, у якому діти і дорослі почуваються безпечно і комфортно, яке дарує дітям особливе від-

чуття єдності, дає точку опори і можливість проявити себе, вселяє надію і породжує впевненість у майбутньому [БДДШ, с. 8]. Концепція БДДШ ґрунтується на Конвенції про права дитини та синхронізується з Концепцією «Нова українська школа» відповідно до чітко окреслених принципів, заснованих на свободі і вільному розвитку (табл. 1).

Зазначені ціннісні детермінанти є базовими і для рівня дошкільної освіти, а у контексті наступності та органічної послідовності змістових ліній дошкільної та початкової освіти приходимо до висновку, що вільна гра є одним із ключових засобів для проектування безпечного і дружнього до дитини середовища як у дошкільному закладі освіти, так і у початковій школі.

Мета статті: обґрунтувати потенціал та механізми вільної гри у проектуванні безпечного і дружнього до дитини середовища; використовуючи методи аналізу, узагальнення й систематизації наукових джерел, а також практичний досвід студентів у межах педагогічних практик у закладах дошкільної освіти та початковій школі узагальнити досвід інтеграції вільної гри як ресурсу формування самостійності, соціальних навичок, емоційної залученості та здатності до співпраці здобувачів дошкільної та початкової освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасних дослідженнях (L. Katz, T. Bruce, C. Gascoyne, K. Крутій, Н. Гавриш та інших вчених) увага зосереджена на сутності феномену гри та ролі дорослого у її підтримці. У таблиці 2 систематизовано результати кон-

Таблиця 1

Синхронізація аксіологічних засад та принципів у концепціях БДДШ та НУШ

1. Презумпція талановитості дитини	Забезпечення рівного доступу до освіти, заборона будь-яких форм дискримінації. Не допускатиметься відокремлення дітей на підставі попереднього відбору на індивідуальному, груповому та інституційному рівнях.
2. Цінність дитинства	Відповідність освітніх вимог віковим особливостям дитини, визнання прав дитини на навчання через діяльність, зокрема гру.
3. Радість пізнання	Організація пізнавального процесу, який приносить радість дитині, обмеження обсягу домашніх завдань для збільшення часу на рухову активність і творчість дитини. Широке використання в освітньому процесі дослідницької та проектної діяльності.
4. Розвиток особистості	Замість навченої безпорадності - плекання самостійності та незалежного мислення. Підтримка з боку вчителя/вчительки сприятиме розвитку у дітей самоповаги та впевненості у собі.
5. Здоров'я	Формування здорового способу життя і створення умов для фізичного й психоемоційного розвитку, що надзвичайно важливо для дітей молодшого шкільного віку.
6. Безпека	Створення атмосфери довіри і взаємоповаги. Перетворення школи на безпечне місце, де немає насильства і цькування.

³ Нова українська школа. Аналітика. Режим доступу: <https://nus.org.ua/articles/uchytel-perebuvaye-v-shkoli-skilky-treba-porivnyannya-robochogo-navantazheniya-vchyteliv-v-ukrayini-ta-v-yevrope-dokladna-analityka/>

Таблиця 2

Результати контент-аналізу базових досліджень та публікацій

Категорійні ознаки	Автори	Основні ідеї / внесок
Що таке вільна гра та які можливості вона відкриває для розвитку дитини?	Lilian Katz, Maria Montessori, Наталія Гавриш	дитина як активний учасник, гра = розвиток ініціативи (Katz); підготовлене середовище для самостійності (Montessori); гра як простір особистісного зростання (Гавриш).
Чи достатньо дорослі використовують можливості гри?	Tina Bruce, Катерина Крутій	дорослі часто обмежують дитину, але мають давати простір для ризику (Bruce); заклик до інноваційного підходу вихователя й підтримки дитини у грі (Крутій).
Чи спостерігають дорослі за дитиною в грі та беруть у ній участь?	Sue Gascoyne, Loris Malaguzzi, Ольга Олексюк	важливість сенсорної рівноваги й делікатного супроводу (Gascoyne); «середовище як третій педагог», дорослий адаптує простір разом із дітьми (Malaguzzi); інтегративний підхід, дорослий поєднує педагогіку, безпеку, психологію (Олексюк).
Як створити насичене середовище для вільної гри?	Maria Montessori, Loris Malaguzzi, Тамара Поніманська	естетичне, доступне й безпечне середовище (Montessori); простір, що «говорить» з дитиною (світло, колір, виставки) (Malaguzzi); безпечне середовище як основа ефективної гри (Поніманська).
Яка роль дорослого у грі?	Lilian Katz, Tina Bruce, Катерина Крутій	фасилітатор (Katz); партнер і наставник у грі (Bruce); вихователь як інноватор і модератор (Крутій); дорослий як інтегратор знань, рефлексії та безпеки у грі (Замелюк).

тент-аналізу наукових праць, присвячених досліджуваній проблемі.

Зокрема, Т. Завязун розглядає роль дорослого в навчінні дитини-дошкільника повноцінному проживанню в провідному виді діяльності дошкільного дитинства – вільній грі та з'ясовує причини, які заважають сучасним дітям включатися самостійно у гру та вчитися проживати в ній [Завязун : 2023].

У свої дослідженнях М. Столяр розкриває роль та місце поняття «вільна гра» у розвитку дитини дошкільного віку; наводить низку проблемних питань, пов'язаних з якістю дитячої гри [Столяр : 2021].

Також зазначається, що Р. Гінсбург, П. Грей, Д. Сміт, Р. Голінкоф, використовуючи термін «вільна гра», виділяють такі її ознаки: відсутність чіткої мети чи прогнозованого результату; не контрольований час початку та завершення гри; гнучкість ігрового задуму; емоційна забарвленість [Столяр : 2021].

К. Крутій зазначає, що вільна гра – це право дитини, спосіб її саморозвитку та самовираження; провідна діяльність дошкільника, яка виникає з внутрішньої потреби дитини, а не за вимогою дорослого; самостійний вибір дитиною сюжету, ролей, партнерів, матеріалів і тривалості гри [Крутій : 2022].

Отже, вільна гра розглядається як організована дорослим умова, у межах якої дитина

самостійно обирає зміст, ролі та правила, а педагог виступає фасилітатором і спостерігачем, що проектує середовище, безпечне і дружнє до дитини. Такий формат підсилює зв'язок гри з природовідповідним мовленнєвим, математичним розвитком, набуттям соціального досвіду, а також із ранніми елементами психоемоційної саморегуляції.

Результати та дискусії. У Законі України «Про освіту» (п. 13 ст. 1) зацентовано на інклюзивності як важливій характеристиці сучасного освітнього середовища: «сукупність умов, способів та засобів їх реалізації для спільного навчання, виховання і розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей» [ЗУ «Про освіту»].

Однією з базових потреб дитини є потреба у вільній грі. Відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини» право дитини на гру є беззаперечним і тлумачиться як «будь-яка поведінка, діяльність чи процес, ініційовані, контрольовані та структуровані самими дітьми» [Конвенція]. Вільна гра – самобутній вид ігрової діяльності, відмінними ознаками якої є: ініціатива, власний вибір та самостійність дитини. Вільна гра стає простором для розвитку особистості, зокрема таких якостей, як ініціативність, креативність, винахідливість, адже дитина не перебуває під тиском інструкцій чи вказівок, правил, озвучених дорослими.

Серед основних ознак вільної гри експерти виділяють такі:

- позитивні емоції, радість;
- непередбачуваність та виклик;
- гнучкість та відсутність результату [Коли світ на межі змін].

В умовах, коли і діти, і дорослі проживають щоденні трагедії війни, вільна гра стає засобом терапії, адже, як наголошують фахівці, створює можливість виражати і переживати глибокі емоції у безпечний спосіб, що позитивно впливає на розвиток емоційного інтелекту [Коли світ на межі змін].

Якщо потреба дитини у вільній грі належно не задовольняється, то серед імовірних наслідків можуть бути такі: депресія, почуття безпорадності, брак ініціативності тощо.

Базові умови для забезпечення права дитини на вільну гру (рис. 1):

- Час: за результатами досліджень, якісна вільна гра розпочинається через 20–25 хвилин після її початку, тому цій діяльності потрібно приділити не менше години.
- Простір: діти повинні мати відкритий доступ до матеріалів та простору.
- Умови: спостерігайте, підтримуйте вільну гру, але не перешкоджайте їй зауваженнями,

порадами, оцінками. Недоцільне втручання дорослого зводить нанівець ініціативу дітей та бажання розвивати гру далі [Коли світ на межі змін, с. 24].

Ігрова діяльність є провідною в дошкільному віці, а сучасні підходи (play-based learning, free play) демонструють ефективність для розвитку навичок саморегуляції, комунікації, креативності та ранньої грамотності. У початковій школі це трансформується у цілеспрямовану діяльність дитини, що ґрунтується на обов'язках та правилах.

Через гру дитина намагається осмислити й відтворити події власного життя, перетворюючи їх у символічні дії та образи. У процесі вільної гри діти не лише відтворюють реальні ситуації (подорож, сімейні стосунки, взаємини у ЗДО чи НУШ), але й інтегрують у гру улюблені сюжети з казок, мультфільмів або історій, які вони чули від дорослих. Таким чином гра виступає своєрідним механізмом трансформації життєвого досвіду, що сприяє формуванню внутрішньої гармонії та розумінню соціального світу.

Головною характеристикою вільної гри є здатність учасників колективно створювати сюжет, домовлятися про його розвиток, розпо-

Підтримка вільної гри та творчості

Рис. 1. Умови забезпечення права дитини на вільну гру в освітньому середовищі (узагальнено за матеріалами [Коли світ на межі змін])

діляти ролі та погоджувати правила взаємодії, що забезпечує: розвиток мовлення та комунікативних навичок; формування вміння домовлятися й знаходити компроміс; виховання здатності дотримуватися правил, які діти створюють самостійно.

Для вихователя та вчителя початкових класів важливо розуміти, що такі сюжети відображають не лише фантазії дитини, але й емоційні переживання, досвід, з яким вона стикається в реальному житті.

Органічній інтеграції вільної гри в освітнє середовище Нової української школи сприяють оновлені просторово-предметне оточення, програми та засоби навчання, зокрема через створення відповідних осередків:

- осередок навчально-пізнавальної діяльності з відповідними меблями: одномісні регульовані/нерегульовані столи з різними формами стільниці, які можна легко перемістити або скласти разом для групової роботи;
- змінні тематичні осередки, в яких розміщуються дошки/фліп-чарти/стенди та все необхідне для вивчення нової теми і предмета загалом;
- осередок для гри, оснащений настільними іграми, інвентарем для рухливих ігор;
- осередок художньо-творчої діяльності з полицями для зберігання приладдя, стендом для змінної виставки дитячих робіт, столотумбою для роботи і зберігання приладдя;
- куточок живої природи для спостережень та проведення дослідів;
- осередок відпочинку з килимом для сидіння та гри, стільцями, кріслами-пуфами, подушками з м'яким покриттям;

– дитяча класна бібліотека, де можна швидко знайти цікаву та співзвучну з темою уроку літературу;

– осередок вчителя, оснащений столом, стільцем, комп'ютером, полицями/ящиками, шафами для зберігання дидактичного матеріалу тощо [Овадюк].

За результатами аналізу наукового дискурсу та нормативних документів приходимо до висновку, що вільна гра є ефективним механізмом збагачення процесу навчання молодших школярів, оскільки дозволяє інтенсифікувати розвиток соціальної, емоційної та мотиваційної сфер особистості дитини (таблиця 3).

Зазначені вище положення системно враховуються при розробленні змісту освітньо-професійних програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти за спеціальностями «Початкова освіта» та «Дошкільна освіта» у Комунальному закладі вищої освіти «Луцький педагогічний коледж» Волинської обласної ради. Зокрема, враховуючи наступність дошкільної та початкової ланок освіти, методологічною основою освітньої програми «Початкова освіта»⁴ є холістичний підхід, що передбачає формування цілісного комплексу компетентностей у галузі педагогічної та початкової освіти, а також соціальних навичок, необхідних для ефективної та автономної професійної діяльності вчителя початкових класів. Загальну психолого-педагогічну та методичну підготовку з початкової освіти поглиблено завдяки

⁴ Освітньо-професійна програма «Початкова освіта» першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузі знань А Освіта зі спеціальності А3 Початкова освіта. Режим доступу: <https://lpc.in.ua/opr-013-po-bakalavr/>

Таблиця 3

Вільна гра як механізм інтенсифікації процесу пізнання молодших школярів

Пізнавально-ігрова діяльність		
Забезпечує	У вільній грі	Сприяє
Мотивацію навчальної діяльності	Оволодіння новими способами взаємодії у грі, розвиток самостійності й ініціативності	Активізації уяви, фантазії, креативного мислення, комунікації з однолітками
Задоволення потреб	Самовираження у грі, визнання серед однолітків, можливість обирати ролі й правила	Сприянню соціалізації та розвитку самостійного прийняття рішень
Наближення ідей навчання до учня	Дослідження світу через сюжет вільної гри, самостійне відкриття нових можливостей	Орієнтації на життєвий досвід дитини та її інтереси
Збудження інтересу до навчальної діяльності	Інтерес до самостійно обраної гри, що наближена до життєвих ситуацій дитини	Створенню умов для творчого пошуку та імпровізації
Викликання позитивних емоцій	Радість від свободи вибору, відчуття безпеки, емоційний комфорт у процесі гри	Забезпеченню гармонійного розвитку (емоційного, соціального, духовного)

практикоорієнтованості освітньої програми та гнучкому урахуванню як світових тенденцій розвитку педагогічної та початкової освіти (гуманізація, демократизація, цифровізація), так і оновленої державної політики у галузі освіти (зміцнення української національної ідентичності, формування стратегій життєстійкості (резильєнтності), культури піклування про ментальне здоров'я учасників освітнього процесу, подолання освітніх втрат). Практична реалізація окреслених методологічних підходів здійснюється завдяки вивченню та імплементації міжнародного досвіду поєднання навчання, пізнання і гри у проєктній роботі з дітьми дошкільного та молодшого шкільного віку, зокрема, у межах співпраці з Національним офісом Міжнародної програми ETwinning-Україна, the LEGO Foundation в Україні та AESEL Lab при Harvard Graduate School of Education та у межах міжнародного проєкту "Game-Based Psychosocial Support Program for Refugee Children from Ukraine in Poland" (Council of Europe, Humacoop – Amel France).

На рівні теоретичної підготовки системно запроваджено, до прикладу, такі нормативні освітні компоненти, як:

- травма-інформоване навчання (регіональний контекст);
- діяльнісний підхід у початковій школі;
- Education for Democratic Values: EU Context;
- психологія професійного здоров'я вчителя;
- інноваційні освітні технології у початковій школі.

У зміст практичної підготовки майбутніх учителів початкової школи екологічні підходи до створення безпечного і дружнього до дитини середовища через гру наскрізно інтегровані у такі види практик:

- пропедевтична психолого-педагогічна практика у початковій школі;

- педагогічна практика «Виховна робота у початковій школі»;
- психолого-педагогічна практика «Перші дні дитини в школі»;
- літня педагогічна практика;
- педагогічна практика «Пробні уроки у початковій школі»;
- комплексна педагогічна практика.

Здобувачі вищої освіти за спеціальністю «Дошкільна освіта» у межах педагогічної практики залучаються також до емпіричних досліджень, базою для яких, до прикладу, став Комунальний заклад «Луцький заклад дошкільної освіти (ясла-садок) № 9 комбінованого типу Луцької міської ради». Мета експерименту: дослідити вплив педагогічних прийомів організації вільної гри на розвиток мовленнєвої активності, соціальної взаємодії та саморегуляції дітей дошкільного віку.

Інструменти збору даних: картки спостережень за мовленням: ініціація діалогу, тривалість висловлювань; соціальна взаємодія: черговість у грі, домовленості між дітьми; саморегуляція: перемикання між видами діяльності.

Ключові прийоми: «тиха підказка» (дорослий коментує, не диригує); «матеріали-провокатори» (нитки, природний матеріал, коробки); «документація» (короткі нотатки/фото процесу замість «готових виробів»).

Спостережувана динаміка (узагальнені кейси):

- збільшення ініціацій діалогів дітьми під час вільної гри (+25–40 %);
- зростання тривалості спільної гри: було: 6–10 хв, стало: 10–15 хв;
- зменшення кількості підказок дорослого завдяки створеному ігровому простору для вільної гри (тісна співпраця із батьками вихованців);

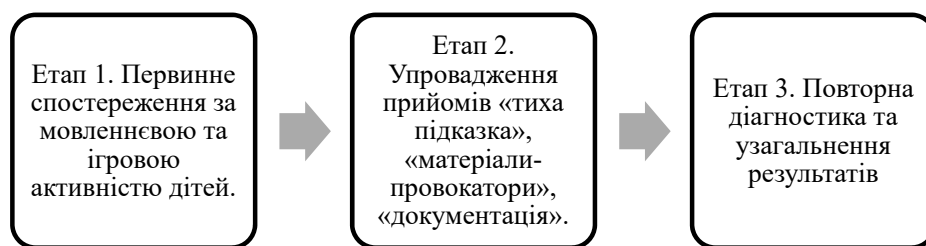

Рис. 2. Логіка експериментального дослідження

– розширення словникового запасу через використання мовленнєвих якорів (картки-слова, історії).

Висновки. Дошкільна і початкова освіта виявилися особливо чутливими до суспільних потрясінь, спричинених повномасштабною російсько-українською війною. Важливість підтримки психоемоційного добробуту учасників освітнього процесу зумовлює необхідність перегляду методологічних та організаційно-управлінських підходів до проектування безпечного та дружнього до дитини освітнього простору. Відповідно до Конвенції ООН «Про права дитини» право на вільну гру є одним із базових прав дитини, а, отже, має бути сповна реалізовано і в освітньому процесі. Зважаючи на це, ефективна фасилітаційна підтримка вільної гри дитини дошкільного і молодшого шкільного віку є невід’ємною складовою про-

ектування безпечного та інклюзивного освітнього середовища.

Як свідчать результати короткотривалого емпіричного дослідження, вільна гра, організована за принципами партнерської взаємодії, є ефективним засобом формування мовленнєвої та соціальної компетентності дітей дошкільного віку. Використання «тихих підказок» та «матеріалів-провокацій» активізує самостійність та ініціативність дітей; «документація» процесу дає змогу студентам здійснювати якісне педагогічне спостереження та аналіз. Досвід професійної підготовки бакалаврів спеціальностей «Початкова освіта» та «Дошкільна освіта» засвідчив важливість інтеграції як змістових модулів, так і окремих освітніх компонентів, спрямованих на опанування здобувачами вищої освіти стратегій створення освітніх середовищ, дружніх до кожного з учасників освітнього процесу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпечна і дружня до дитини школа в контексті реформи «НУШ» / В. Пономаренко, Т. Воронцова, О. Сакович та ін. Київ: Алатон, 2020. 64 с.
2. Коли світ на межі змін: стратегії адаптації. Психологічна підтримка вчителів та дітей у часи війни. Посібник для вчителів закладів загальної середньої освіти. Режим доступу: <https://careerhub.in.ua/posibnyk-dlya-osvityan-koly-svit-na-mezhi-zmin-strategiyi-adaptacziyi/>.
3. Конвенція про права дитини. Режим доступу: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Овадюк О. Школа, що дихає свободою, або як створити безпечне та ефективне освітнє середовище. *Практика управління закладом освіти*. Вип. 7 (липень). 2020. Режим доступу: <https://edirshkoly.expertus.com.ua/>
5. Про освіту. Закон України. Електронний ресурс. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Завязун Т. Вільна гра як базова цінність дошкільного дитинства. Педагогічна Житомирщина. № 3 (31), 2023.
7. Крутий К., Деснова І., Замелюк М. Самодіяльна гра дитини дошкільного віку: важливість єдиних термінологічних підходів. *Академічні студії. Серія: педагогіка*. 2022. № 1. С. 122–134.
8. Столяр М. Вільна гра та її потенціал у вихованні дитини дошкільного віку. Рекомендовано до друку Вченою радою Інституту проблем виховання НАПН України (протокол № 11 від 28 листопада 2021 року). 2021. С. 193–194.

REFERENCES

1. Safe and child-friendly school in the context of the «NUSH» reform / V. Ponomarenko, T. Vorontsova, O. Sakovich and others. Kyiv: Alaton, 2020. 64 p.
2. *When the world is on the verge of change: adaptation strategies*. Psychological support for teachers and children in times of war. Manual for teachers of secondary education institutions. Access mode: <https://careerhub.in.ua/posibnyk-dlya-osvityan-koly-svit-na-mezhi-zmin-strategiyi-adaptacziyi/>.
3. Convention on the Rights of the Child. Access mode: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021#Text.
4. Ovadyuk, O. (2020). A school that breathes freedom, or how to create a safe and effective educational environment. *Practice of managing an educational institution*. Issue 7 (July). Access mode: <https://edirshkoly.expertus.com.ua/>
5. On Education. Law of Ukraine. Electronic resource. Access mode: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text>.
6. Zavyazun, T. (2023). Free play as a basic value of preschool childhood. *Pedagogical Zhytomyr Region*. No. 3 (31).
7. Krutiy, K., Desnova, I., Zameliuk, M. (2022). Amateur play of a preschool child: the importance of unified terminological approaches. *Academic studies. Series: Pedagogy*. No. 1. P. 122–134.

8. Stolyar, M. (2021). Free play and its potential in the upbringing of a preschool child. Recommended for publication by the Academic Council of the Institute of Educational Problems of the National Academy of Sciences of Ukraine (protocol No. 11 dated November 28, 2021). P. 193–194.

O. L. FAST

*Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Pedagogy, Psychology and Methods of Primary Education,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: ofast@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-7216-0044>*

M. I. ZAMELIUK

*Candidate of Pedagogical Sciences,
Associate Professor at the Department of Theory and Methods of Preschool Education,
Municipal Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College”
of the Volyn Regional Council, Lutsk, Ukraine
E-mail: mzamelyuk@lpc.ukr.education
<http://orcid.org/0000-0001-6352-7908>*

**DESIGNING A SAFE AND CHILD-FRIENDLY ENVIRONMENT
THROUGH FREE PLAY: METHODOLOGICAL, ORGANIZATIONAL,
AND MANAGEMENT ASPECTS**

The article examines the multi-vector impact of free play on the development of a child, in particular his cognitive, emotional and social spheres in the context of designing a safe and a child-friendly educational environment in a preschool educational institution and in the primary grades of the New Ukrainian School. The role of an adult in facilitating free play is analyzed: from creating a safe and rich environment to supporting children's initiative and inclusion in joint activities. Using methods of analysis, generalization and systematization of scientific sources, as well as practical experience of students within pedagogical practices in preschool educational institutions and primary school, the potential and mechanisms of free play in the formation of independence, social skills, emotional involvement and ability to cooperate of preschool and primary school students are clarified. The results of an analytical review of the educational and professional programs “Preschool Education” and “Primary Education” (first (bachelor's) level of higher education) in the Higher Educational Institution “Lutsk Pedagogical College” of the Volyn Regional Council are highlighted, the architectonics of the aforementioned educational programs are demonstrated in terms of improving the quality of training future teachers to realize the potential of free play in creating a safe and child-friendly educational environment. It was found that the integration of free play into the content of students' professional training and practice contributes to the formation of innovative pedagogical thinking, the ability to design a game-facilitating environment and support the development of the child's personality.

Key words: preschool education, primary education, free play, safe and child-friendly educational environment, professional training, educational and professional program, New Ukrainian School.

Дата першого надходження рукопису до видання: 21.09.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 15.10.2025

Дата публікації: 28.11.2025